

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

21.01.2026. Nr. 1-6/2

Uz 22.12.2025 1-04.1/549-pav/2025

Latvijas Republikas Satversmes tiesai
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par pieaicināto personu lietā Nr. 2025-33-01

Satversmes tiesa 2025.gada 2.septembrī ir ierosinājusi lietu Nr.2025-33-01 "Par Psihologu likuma 6.panta 4.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106.panta pirmajam teikumam", turpmāk - lieta Nr.2025-33-01, pēc Administratīvās rajona tiesas, turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja, pieteikuma (pieteikums Nr.148/2025), turpmāk – Pieteikums.

Pieteikumā Pieteikuma iesniedzēja ir lūgusi atzīt Psihologu likuma 6.panta 4.punktu, turpmāk – Apstrīdētā norma, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes, turpmāk – Satversme, 106.panta pirmajam teikumam. Pieteikuma iesniedzēja ir norādījusi, ka Apstrīdētā norma, ciktāl tā aizliedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, neatbilst Satversmes 106.panta pirmajam teikumam, jo nesamērīgi ierobežo personas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos.

Latvijas Republikas Saeima, turpmāk – Saeima, atbildes rakstā, turpmāk – Atbildes raksts, ir norādījusi, ka Apstrīdētā norma atbilst Satversmes 106.panta pirmajam teikumam, jo ar to paredzētais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, tam ir leģitīms mērķis, kā arī tas ir samērīgs.

Ar Satversmes tiesas 2025.gada 22.decembra lēmumu lietā Nr.2025-33-01 esmu atzīta par pieaicināto personu un līdz 2026.gada 22.janvārim aicināta rakstveidā izteikt viedokli par Apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106.panta pirmajam teikumam, jautājumiem, kuriem var

būt nozīme lietā Nr.2025-33-01, kā arī sniegt skatījumu par to, vai vērtējums par Psihologu likuma 6. panta 4. punkta atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam ir atšķirīgs atkarībā no tā, vai persona ir tikusi sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai arī — par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību.

Ievērojot iepriekš minēto, ar šo Satversmes tiesas uzmanība tiek vērsta uz turpmāk secīgi izklāstītajiem argumentiem un apsvērumiem, kuriem varētu būt nozīme lietā Nr. 2025-33-01.

1. Apstrīdētā norma un ar to noteiktā Satversmes 106.panta pirmajā teikumā garantēto pamattiesību ierobežojuma raksturojums

Psihologu likums pieņemts 2017.gada 30.martā un ir stājies spēkā 2018.gada 1.janvārī. Minētā likuma mērķis, ievērojot tā 2.panta noteikumus, ir regulēt psihologu profesionālo darbību, lai nodrošinātu kvalitatīvus psihologa profesionālās darbības pakalpojumus. Kā noteic Psihologu likuma 1.panta 3.punkts, tad ar psihologa profesionālo darbību saprot psiholoģisko izpēti (novērtēšanu), psihologa atzinuma sagatavošanu, konsultēšanu un individuāli, grupā vai organizācijā sniegtu psiholoģisko palīdzību, izmantojot profesionālās zināšanas un zinātniski pamatotas metodes.

Likuma “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” 32.⁷ panta pirmā daļa paredz, ka psihologs ir reglamentētā profesija psiholoģijas jomā. Minētā likuma 1.panta 12.punkts noteic, ka jebkuras reglamentētās profesijas uzsākšanai un veikšanai valsts tiesību aktos izvirza atbilstošas profesionālās kvalifikācijas prasības.

Ministru kabineta 2024.gada 1.oktobra noteikumu Nr.630 “Ārstniecības personu un ārstniecības atbalsta personu reģistra noteikumi” regulējums paredz, ka klīniskais un veselības psihologs ir ārstniecības atbalsta personu profesijas.

Apstrīdētā norma noteic, ka: “Psihologa profesionālo darbību ir aizliegts veikt personai [...] kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;”.

Kā secināms no Pieteikuma, tad Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu namā ir ierosināta administratīvā lieta Nr.A420129325, kurā fiziskā persona ir vērsusies ar pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru šī persona tiktu reģistrēta Psihologu reģistrā, lai gan to pašlaik tieši liedz Apstrīdētā norma. Proti, minētā persona 1993.gada 26.janvārī ir tikusi notiesāta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, kurš kvalificēts pēc Latvijas kriminālkodeksa 204.panta otrās daļas, - huligānismu, kas saistīts ar vieglu miesas bojājumu nodarīšanu cietušajam. Tādejādi minētā persona ir tikusi sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību.

Satversmes tiesa ir tieši norādījusi, ka: “[..] izskatot lietu, kas ierosināta pēc tiesas pieteikuma, tai jāņem vērā Satversmes tiesas likuma prasības un situācija jāizvērtē tiktāl, ciktāl tas nepieciešams konkrētās administratīvās lietas izspriešanai. Turklāt Satversmes tiesai jāvērtē visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi un salīdzināmi ar tiesā izskatāmās lietas apstākļiem. Savukārt tad, ja pieteikumā apstrīdētā norma attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu, Satversmes tiesai var būt nepieciešams precizēt, ciktāl tā izvērtēs šo normu.” (sk. Satversmes tiesas 2019.gada 5.decembra sprieduma lietā Nr.2019-01-01 15.punktu).

Šajā kontekstā ir jāņem vērā arī procesuālās ekonomijas princips, kuram pretēja būtu tāda situācija, ka Satversmes tiesai nāktos ierosināt un izskatīt jaunas lietas par to pašu konstitucionāli tiesisko jautājumu, kas var tikt izlemts izskatāmās lietas ietvaros (sk. Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 12.2.punktu).

Tādejādi Apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 106.panta pirmajam teikumam ir vērtējama, pirmkārt, tiktāl, ciktāl tā paredz, ka psihologa profesionālo darbību ir aizliegts veikt personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas). Otrkārt, atbilstība Satversmes 106.panta pirmajam teikumam ir jāvērtē arī Apstrīdētajā normā noteiktajam aizliegumam veikt profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas). Tātad Apstrīdētās normas satversmība lietā Nr.2025-33-01 ir jāvērtējama tās tiesisko seku aspektā.

Satversmes 106. panta pirmais teikums paredz, ka: “Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.”

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka minētā konstitucionālā garantija paredz indivīda tiesības pretendēt uz jebkādu nodarbošanos, taču šo tiesību realizācija ir cieši saistīta ar katras personas spējām un

kvalifikāciju (sk. Satversmes tiesas 2002.gada 4.jūnija sprieduma lietā Nr.2001-16-01 2.punktu). Latvijas konstitucionālā tiesa ir secinājusi, ka: “[..] Satversmes 106. panta izpratnē tiesības brīvi izvēlēties darbavietu un nodarbošanos nozīmē, pirmkārt, visām personām vienlīdzīgu pieeju darba tirgum un, otrkārt, to, ka valsts nedrīkst noteikt personām citus ierobežojošus kritērijus kā vien noteiktas to spēju un kvalifikācijas prasības, bez kurām persona nevarētu pildīt attiecīgā amata pienākumus.” (sk. Satversmes tiesas 2003. gada 20. maijā sprieduma lietā Nr.2002-21-10 1.punktu).

Satversmes tiesas praksē ir uzsvērts, ka, pirmkārt, Satversmes 106.pantā ietvertās tiesības “brīvi izvēlēties” prasa, lai indivīdam tiktu nodrošināta iespēja izvēlēties, taču neprasa, lai tiktu nodrošināta iespēja katram strādāt, pie tam strādāt tieši to darbu, ko viņš vēlas, bet, otrkārt, jēdziens “nodarbošanās” saprotams ne tikai vienkārši kā saimnieciski lietderīgs darbs, bet arī kā profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā (sk. Satversmes tiesas 2002.gada 4.jūnija sprieduma lietā Nr.2001-16-01 2.punktu). Īpaši jāuzsver, ka Satversmes tiesa ir tieši norādījusi, ka: “Indivīda personība attīstās un izpaužas, indivīdam nododoties šai profesijai kā savas dzīves uzdevumam un pamatam un vienlaikus dodot ieguldījumu kopējā labumā (sk. Satversmes tiesas 2002.gada 4.jūnija sprieduma lietā Nr.2001-16-01 2.punktu).

Demokrātiskas valsts pienākums ir rūpēties par tās iedzīvotāju iespējām strādāt, turklāt šīs iespējas ne tikai jāparedz konstitūcijā, bet ir jāīsteno arī dzīvē (sk. Satversmes tiesas 2003.gada 18.decembra sprieduma lietā Nr.2003-12-01 9.1.punktu).

No Apstrīdētās normas ir secināms, ka tā liedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, kā arī personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas).

Šajā kontekstā ir jāuzsver, ka Apstrīdētā norma nav attiecināma vien uz psihologa sertifikāta pirmreizējo iegūšanu, kas regulēta Psihologu likuma 9.panta pirmajā daļā, bet vienlaikus tā kalpo par pamatu Psihologu sertifikācijas padomes lēmuma pieņemšanai par jau sertificēta psihologa profesionālās darbības izbeigšanu un psihologa sertifikāta anulēšanu Psihologu likuma 20.panta trešās daļas 2.punkta izpratnē.

Kā norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, tad aizliegums ir uzskatāms par vispārēju, ja tas attiecas uz situāciju, kas tiesību normā jau ir precīzi definēta, un tādejādi izslēdz iespēju jebkad izvērtēt

konkrētu gadījumu (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005.gada 6.oktobra sprieduma lietā “Hirst (no.2) v. the United Kingdom”, pieteikums Nr.74025/01, 82.punktu). Kā Eiropas Cilvēktiesību tiesa, atsaucoties uz minēto lietu, ir skaidrojusi, tad vispārējs aizliegums, kas piemērojams nediferencēti, neatkarīgi no soda ilguma, nodarījuma rakstura vai smaguma, kā arī neatkarīgi no individualizācijas, var tikt dēvēts kā “neass instruments” (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010.gada 8.aprīļa sprieduma lietā “Frodl v. Austria, pieteikums Nr. 20201/04, 28.punktu). Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka tiesiskajam regulējumam, kas piemērojams neatkarīgi no konkrētā gadījuma apstākļiem, ir absolūts raksturs (sk., Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 10. aprīļa sprieduma lietā “Evans v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 6339/05, 89. punktu).

Satversmes tiesa tādu aizliegumu strādāt, kas nepieļauj izņēmumus un ir noteikts uz mūžu, savā praksē ir atzinusi par absolūtu aizliegumu (sk. Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 12.3.punktu).

No Psihologu likuma regulējuma var konstatēt, ka Apstrīdētā norma satur absolūtu, neterminētu, imperatīvi piemērojamu un individuālajam izvērtējumam nepakļautu noteiktas nodarbošanās uzsākšanas vai jau uzsāktas nodarbošanās turpināšanas aizliegumu.

Tātad Apstrīdētā norma ierobežo personas Satversmes 106.panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.

2. Ar Apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma atbilstības Satversmes 106.panta pirmajam teikumiem izvērtējums

Kā minēts iepriekš, tad Satversmes 106.panta pirmais teikums tieši noteic, ka: “Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.”

Satversmes 116.panta pirmais teikums noteic, ka Satversmes 106.pantā paredzētās tiesības “[..] var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.” Tādejādi Satversmes 106.pantā paredzēto tiesību ierobežojums ir vērtējams atbilstoši Satversmes 116.panta kritērijiem.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 106.pantā nostiprināto tiesību ierobežojumam, vērtējot to atbilstoši Satversmes 116.panta kritērijiem, jāatbilst: “[..] šādām prasībām: 1) tam jābūt noteiktam ar likumu; 2) tam jāatbilst leģitīmajam mērķim, kuru valsts vēlas sasniegt, nosakot šo

ierobežojumu; 3) tam jāatbilst samērīguma principam.” (sk. Satversmes tiesas 2006.gada 23.februāra sprieduma lietā Nr.2005-22-01 7.punktu).

2.1 Apstrīdētajā normā paredzētais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu

Kā norādījusi Satversmes tiesa, tad pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, ja: 1) tas ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību; 2) tas ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām; 3) tas ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas, un tas nodrošina pietiekamu aizsardzību pret tā patvaļīgu piemērošanu (sk. Satversmes 2017. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-03-01 15. punktu).

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka likumiem un tiesību normām, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan pietiekami saprotamiem, gan paredzamiem – normai jābūt formulētai pietiekami precīzi, lai indivīds, nepieciešamības gadījumā atbilstoši konsultējoties, varētu regulēt savu rīcību, tā, lai ļautu personām skaidri paredzēt precīzu tās piemērošanas jomu un nozīmi, kas tādejādi nodrošinātu indivīdiem svarīgu aizsargmehānismu (sk., piem., Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu).

Apstrīdētās normas saturs, tās pieņemšana Saeimā, publicēšana un spēkā stāšanās nerada šaubas par to, ka ar to paredzētais pamattiesību ierobežojums nebūtu noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Gan Pieteikuma iesniedzēja (sk. Pieteikuma 11.punktu), gan arī Saeima (sk. Atbildes raksta 2.4.punktu) pauž vienotu nostāju par to, ka ar Apstrīdēto normu paredzētais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

Tādejādi nav pamata apšaubīt to, ka lietā Nr.2025-33-01 Apstrīdētā norma ir pienācīgā kārtībā pieņemta, izsludināta, publiski pieejama, kā arī pietiekami skaidri un saprotami formulēta.

Tātad secināms, ka ar Apstrīdēto normu noteiktais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

2.2 Ar Apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis

Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (sk., piem., Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka gadījumā, ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu legītīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu (sk., Satversmes tiesas 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 14. punktu).

Saeima (sk. Atbildes raksta 2.5.punktu) ir norādījusi, ka ar Apstrīdēto normu noteiktajam pamattiesību ierobežojumam ir vairāki legītīmie mērķi – citu personu tiesības, sabiedrības labklājība tā nemateriālajā aspektā un tikumība. Arī Pieteicēja (sk. Pieteikuma 12.punktu) norāda, ka ar Apstrīdēto normu paredzētajam pamattiesību ierobežojumam ir legītīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība, kā arī sabiedrības labklājības šī jēdziena nemateriālajā aspektā aizsardzība.

Kā minēts iepriekš, tad Psihologu likuma mērķis, ievērojot tā 2.pantā noteikto, ir regulēt psihologu profesionālo darbību ar nolūku nodrošināt kvalitatīvus psihologa profesionālās darbības pakalpojumus. Šie pakalpojumi tiek sniegti klientiem, kas ir fiziskās personas (sk. Psihologu likuma 1.panta 6.punktu) un to sniegšanā psihologam ir jāievēro profesionālās darbības pamatprincipi, kas noteikti Psihologu likuma 12.pantā. Minētais regulējums, apskatot to ciešā sasaistē ar Apstrīdēto normu, liecina, ka psihologu profesionālās darbības ierobežojumi kopumā ir vērsti uz citu cilvēku tiesību un interešu aizsardzību, sabiedrības kopējo labklājību un arī tikumību. Apstrīdētā norma kalpo tam, lai ikviens indivīds un sabiedrība kopumā varētu uzticēties psihologam un tā sniegtajam atbalstam.

Apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums nodrošina to, ka persona, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas) neveic psiholoģisko izpēti (novērtēšanu), psihologa atzinuma sagatavošanu, konsultēšanu un nesniedz psiholoģisko palīdzību. Tātad psihologa profesionālo darbību neveic persona, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu. Proti, nodarījumu, kas no citiem tiesībpārkāpumiem atšķiras ar lielāku kaitīguma smagumu – ievērojamu valsts, sabiedrības, cilvēku kolektīvu vai atsevišķa indivīda visnozīmīgāko interešu apdraudējumu (sk. Krastiņš U. Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: AFS, 2007, 30.lpp.).

Latvijas konstitucionālā tiesa ir uzsvērusi, ka: “Sabiedrības vairākuma priekšstats par to, kāda uzvedība demokrātiskā tiesiskā valstī nav akceptējama un apdraud harmonisku sabiedrības

funkcionēšanu, citstarp ietverts Krimināllikumā, kas noteic, kāda cilvēku darbība vai bezdarbība ir noziedzīga.” (sk. Satversmes tiesas 2021.gada 11.jūnija sprieduma lietā Nr.2020-50-01 19.3.punktu). Tādējādi ir saprotama likumdevēja pieeja – noteikt psihologa profesionālās darbības ierobežojumus, kas saistīti ar personas sodāmības faktu par tādu uzvedību, kas sabiedrības vairākumam nav akceptējams demokrātiskā tiesiskā valstī.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka Latvijas tiesību sistēmā vairākos normatīvajos aktos ir tikuši nostiprināti absolūti aizliegumi strādāt noteiktās profesijās personām, kuras sodītas par dažādu kategoriju noziedzīgiem nodarījumiem, taču jāņem vērā katras profesijas uzdevumi un funkcijas (sk. Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 16.1.punktu).

Lietā Nr.2025-33-01 ir nozīmīgi ņemt vērā ne tikai Psihologu likumā tieši noteiktos psihologa profesijas uzdevumus un funkcijas, bet jāvērtē arī citviet ietvertie noteikumi, kas attiecas uz psihologu profesionālo pienākumu pildīšanu. Likumdevējs virknē normatīvo aktu ir nostiprinājis nozīmīgu psihologa lomu, kas jāņem vērā Apstrīdētās normas konstitucionalitātes kontekstā.

Latvijas tiesiskais regulējums paredz to, ka psihologa profesionālā darbība ir saistīta ar klientiem, kas ir gan pieaugušas fiziskas personas, gan jaunieši, gan arī bērni.

Kriminālprocesa likuma 152.pants paredz nepilngadīgā pratināšanas īpatnības un tieši noteic psihologa funkcijas, kas veicamas, ja pratināmā persona ne tikai nav pilngadīga, bet pat nav sasniegusi 14 gadu vecumu. Minētā likuma 153. pantā noteiktas īpaši aizsargājama nepilngadīgā cietušā pratināšanas īpatnības, kuras arīdzan paredz obligātu psihologa iesaisti. Lai arī ir norādīts, ka atbilstoši Psihologu likumam nepilngadīgo cietušo nopratināšana kriminālprocesā nav uzskatāma par psihologa profesionālo darbību, tomēr psihologa pienākumus kriminālprocesā Kriminālprocesa likums tieši noteic (sk. Landmane D. Psihologa kā speciālista loma nepilngadīgo cietušo nopratināšanā kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2024.gada 3.decembris, Nr.49 (1367).

Pieejams: <https://juristavards.lv/zurnals/286113-psihologa-ka-specialista-loma-nepilngadigo-cietuso-nopratinasana-kriminalprocesa/>).

Administratīvās atbildības likuma 49.panta piektā daļa noteic, ka nepilngadīgās personas nopratināšana izdarāma pārstāvja, bērnu tiesību speciālista, psihologa vai pedagoga klātbūtnē – arī šīs personas var uzdot jautājumus nepilngadīgajam. Līdzīgu nepilngadīga liecinieka

nopratināšanas regulējumu likumdevējs ir paredzējis arī Administratīvā procesa likuma 230.panta pirmajā daļā.

Psihologa iesaiste tieši paredzēta arī Bāriņtiesu likumā. Piemēram, minētā likuma 49.¹ pants noteic to, ka psihologs piedalās lēmuma, ar kuru bērnu šķir no vecāka, aizbildņa vai audžuģimenes, piespiedu izpildē. Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumu Nr.667 "Adopcijas kārtība" 23.punkts paredz, ka, izvērtējot personas piemērotību adoptētāja statusam, persona tiek nosūtīta pie psihologa, lai saņemtu atzinumu, kas nepieciešams lēmuma pieņemšanai par personas piemērotību adoptētāja statusam.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ panta otrās daļas 4.punkts paredz, ka nepieciešams psihologa atzinums, lai bāriņtiesa lemtu par piemērotību viesģimenes statusa iegūšanai. Minētā likuma 52.pants citstarp regulē psihologa lomu atbalsta sniegšanā bērnam, kas ir vardarbības vai citas prettiesiskas darbības upuris. Bērnu tiesību aizsardzības likums paredz psihologa iesaisti arī tad, ja bērns nogādāts policijas iestādē (sk. 59.panta ceturto daļu).

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.² panta pirmā daļa tieši noteic, ka: "Psihologa atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem tiesai, bāriņtiesai, policijai un prokuratūrai lietās, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību, ir tiesīgs sniegt psihologs, kurš sertificēts klīniskās un veselības psiholoģijas vai juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomā un kuram ir triju gadu profesionālā darbība bērnu vai ģimeņu izpētē. Atzinumā norāda informāciju atbilstoši Psihologu likumā noteiktajam."

No iepriekš minētā var secināt, ka likumdevējs psihologa profesionālajai darbībai un iesaistei ir atvēlējis nozīmīgu lomu citu personu, īpaši nepilngadīgo, tiesību un interešu ievērošanā un aizsardzībā, nereti noteicis psihologa iesaisti kā obligātu, paredzējis šai profesijai reglamentētās profesijas tiesisko statusu. Minētie apsvērumi arī skaidro to, kādēļ likumdevējs ir noteicis psihologa profesionālās darbības ierobežojumus – lai aizsargātu citu personu tiesības, sabiedrības kopējo labklājību un arī tikumību.

Tātad secināms, ka ar Apstrīdēto normu noteiktajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi.

2.3 Ar Apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma samērīgums

Lai noskaidrotu, vai ar apstrīdētajām normām noteiktais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa izvērtē, vai izmantotie ierobežojošie līdzekļi ir piemēroti legítimā mērķa sasniegšanai, vai mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem un vai labums, ko gūst sabiedrība no noteiktā ierobežojuma, ir lielāks par indivīdam nodarīto zaudējumu (sk. Satversmes tiesas 2017. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-03-01 19.punktu). Latvijas konstitucionālā tiesa ir atzinusi, ka tad, ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no minētajiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (sk., piem., Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu).

Latvijas konstitucionālā tiesa ir secinājusi, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti mērķa sasniegšanai, ja ar attiecīgajām tiesību normām šo mērķi var sasniegt (sk., piem., Satversmes tiesas 2011. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2010-70-01 15. punktu).

Kā minēts iepriekš, tad Apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums nodrošina to, ka persona, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas) neveic psiholoģisko izpēti (novērtēšanu), psihologa atzinuma sagatavošanu, konsultēšanu un nesniedz psiholoģisko palīdzību.

Tātad secināms, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legítimā mērķa sasniegšanai un ar to palīdzību šo mērķi var sasniegt vēlāmajā kvalitātē.

Pamattiesību ierobežojuma samērīguma vērtēšanas ietvaros ir jāpārbauda arī tas, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami legítimo mērķu sasniegšanai, proti, vai legítimos mērķus nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi (sk. Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 19.punktu). Satversmes tiesa ir norādījusi, ka par saudzējošāku līdzekli atzīstams nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru pamattiesību ierobežojuma legítimo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē un kurš no valsts un sabiedrības neprasa nesamērīgi lielu ieguldījumu (sk. Satversmes tiesas 2021. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2020-59-01 22. punktu). Gadījumā, ja tiek konstatēts kaut viens mazāk privātpersonu ierobežojošs līdzeklis, ir pamats atziņai, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo

pamattiesības (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 17.2. punktu).

Satversmes tiesai, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nav uzdevums aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko risinājumu, taču tās kompetencē ietilpst pārbaudes veikšana par to, vai likumdevējs, ierobežojot personas pamattiesības, ir pienācīgi izvērtējis tādu alternatīvu līdzekļu esību, kuri pamattiesības aizskartu mazāk (sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 19. punktu). Konstitucionālajai tiesai ir tiesības norādīt uz alternatīvu līdzekļu pastāvēšanu (Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 14.3. punktu), bet ar to nav jāsaprot visa alternatīvo līdzekļu apzināšana vai uzskaitīšana (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 17.2. punktu).

Satversmes 89.pants noteic, ka: “Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem.” Kā norādījusi Satversmes tiesa, tad no minētā panta izriet valsts pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, jo aplūkots regulējums ietver mērķi panākt Satversmē noteikto cilvēktiesību harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (sk. Satversmes 2021. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2021-05-01 10.1.punktu).

Satversmes tiesa, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, ir norādījusi, ka ir jāpārlicinās, ka likumdevējs ir: 1) pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību; 2) izvērtējis absolūtā aizlieguma būtību un piemērošanas sekas; 3) pamatojis to, ka paredzot izņēmumus no šā absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma legitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē (sk. (sk. Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 19.punktu).

Kā redzams no Psihologu likuma anotācijas (pieejama:

<https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/788415A2FA635B34C2257DAF002FC804?OpenDocument>), tad likumprojekta autori psihologu profesionālās darbības ierobežojumu klāstu ir salīdzinājuši ar tiem ierobežojumiem, kas tolaik tika noteikti Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72. panta piektajā daļā attiecībā uz personām, kas sniedz pakalpojumus bērniem. Minētajā anotācijā arī norādīts, ka citos normatīvajos aktos var tikt ietvertas citas stingrākas prasības, kas psihologam jāievēro strādājot attiecīgā jomā, iestādē vai ar attiecīgu mērķa grupu, piemēram, bērniem. No minētā, kā arī Saeimas norādītā lietā Nr.2025-33-01 (sk. Atbildes raksta 2.5.punktu,

2.6.1.punktu) var secināt, ka likumdevējs ir pamatojis nepieciešamību saglabāt absolūtu aizliegumu veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas).

Kā norādījusi Satversmes tiesa, tad absolūts aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir izvērtējis arī tā būtību un piemērošanas sekas – likumdevējam ir jāizpilda pienākums pārliicināties un pamatot, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā, kā arī pienākums izvērtēt šā aizlieguma piemērošanas sekas (sk. Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 19.2.punktu).

Kā minēts iepriekš, tad psihologu profesionālās darbība skar kā pieaugušas personas, tā arī nepilngadīgas personas visdažādākajās dzīves situācijās. Ar to jāsaprot gan no dažāda veida vardarbības cietušas personas, gan tādas personas, kuras ir viegli ievainojamas sava vecuma, brieduma pakāpes vai citu faktoru ietekmē. Šiem aspektiem ir nozīme, ja tiek vērtēts Apstrīdētajā normā ietvertais absolūtais aizliegums.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka: “[..] tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, un visās darbībās attiecībā uz bērniem prioritāras ir bērna tiesības un intereses. Tas nozīmē, ka ne vien tiesai un citām institūcijām savi lēmumi jāpieņem, pamatojoties uz to, kas ir bērna interesēs, bet arī likumdevējam jāievēro, lai pieņemtie vai grozītie normatīvie akti aizsargātu bērna intereses iespējami labākajā veidā (sk. Satversmes tiesas 2004.gada 11.oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-02-0106 11.punktu, Satversmes tiesas 2005.gada 4.novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 13.2.punktu).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka: “[..] bērna aizsardzībai pret vardarbību jābūt efektīvai un jāietver gan preventīvi pasākumi ikviena bērna pasargāšanai no vardarbības, gan arī pienācīga valsts un atbildīgo personu reakcija uz vardarbību. Bērna labāko interešu prioritātes princips ļauj ierobežot citu personu tiesības, ja ir saprātīgs pamats uzskatīt, ka bez šāda ierobežojuma tiks apdraudētas bērna intereses (sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 15. un 19.3.1. punktu). Tādējādi bērna tiesības netikt pakļautam vardarbībai kopsakarā ar piesardzības principu nozīmē, ka ir pamatoti veikt pasākumus bērna aizsardzībai arī tad, ja vardarbība vēl nav notikusi, bet pastāv tās risks. Valstij ir pienākums nodrošināt drošu un labvēlīgu

vidi bērnu attīstībai, un apstrīdētā norma var kalpot kā līdzeklis šā mērķa sasniegšanai.” (sk. Satversmes tiesas 2025. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2025-01-01 17.2.punktu).

Apstrīdētā norma noteic, ka psihologa profesionālo darbību ir liegts veikt personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas).

Lai arī gan noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, gan noziedzīgu nodarījumi pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību ir noziedzīgi nodarījumi, par kuriem Krimināllikumā paredzēta kriminālatbildība kā valsts reakcija uz nodarījuma prettiesiskumu un kaitīgumu, šie noziedzīgu nodarījumu veidi ir nošķirami un vērtējami atbilstoši to specifikai un raksturam.

Krimināllikuma XVI nodaļa ir veltīta noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Minētajā nodaļā ir paredzēta kriminālatbildība par izvarošanu (159.pants), seksuālu vardarbību (160.pants), seksuāla rakstura darbībām ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu (161.pants), pavešanu netiklībā (162.pants), pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās (162.¹pants), bordeļa izveidošanu, uzturēšanu, vadīšanu un finansēšanu (163.¹ pants), personas iesaistīšanu prostitūcijā un prostitūcijas izmantošanu (164.pants), sutenerismu (165.pants), personas nosūtīšanu seksuālai izmantošanai (165.¹pants), pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas, intīma rakstura izklaides ierobežošanas un pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšanu (166.pants).

Juridiskajā literatūrā ir norādīts, ka noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību jeb dzimumnoziegumi ir smagi likumpārkāpumi, kas rada lielu kaitējumu gan tiešajiem to upuriem, gan arī visai sabiedrībai kopumā un likumdevējs atzīst attiecīgo nodarījumu paaugstināto kaitīgumu (Judins A. Probācijas uzraudzība un dzimumnoziegumu recidīvs. Jurista Vārds, 2010.gada 31.augusts, Nr.35(630). Pieejams: <https://m.juristavards.lv/zurnals/215753-probacijas-uzraudziba-un-dzimumnoziegumu-recidivs/>).

Arī Augstākās tiesas plēnums, atšķirībā no citiem noziedzīgiem nodarījumiem, savulaik ir norādījis uz to, ka: “Izskatot lietas par izvarošanu un citiem dzimumnoziegumiem, tiesām jāņem vērā šo noziegumu specifika.” (sk. Par tiesu praksi, piemērojot likumus, kas nosaka kriminālatbildību par dzimumnoziegumiem. 1992.gada 19.oktobra Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Plēnuma

lēmums Nr.6. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums 1990-1995, Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1995, 143.lpp.).

Valsts probācijas dienesta savulaik veiktajā pētījumā "Recidīva rādītāji personām, kas notiesātas par dzimumnozieguma izdarīšanu" (pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/media/304/download>), kas aptvēra laika posmu no 2006.gada janvāra līdz 2014.gada janvārim un 406 par dzimumnoziegumiem sodītas personas, liecināja, ka recidīva gadījumu īpatsvars ir 4,2%, bet, analizējot recidīvu trīs gadu periodā, dzimumnoziegumu recidīva gadījumu īpatsvars ir 6%. Minētajā pētījumā secināts, ka: "Gandrīz katrā ceturtajā gadījumā (23%) likumpārkāpējs ir notiesāts par vismaz divu veida dzimumnoziegumu izdarīšanu." Jāvērš Satversmes tiesas uzmanība uz to, ka salīdzinoši nelielie recidīva rādītāji personām, kas notiesātas par dzimumnozieguma izdarīšanu, ir jāaplūko kontekstā ar to, ka šim nozieguma veidam ir augsts latentums. Kā, komentējot iepriekš aplūkoto pētījumu, norādījis tā laika Valsts probācijas dienesta vadītājs M. Papsujevičs, tad: "Kriminologiem ir savas metodikas, kā to aprēķināt. It kā pat 75% gadījumu paliek latenti, un tiesībsargājošās institūcijas par tiem tā arī neuzzina." (sk. Luksa M. Vai dzimumnoziedznieks ir nelabojs: priekšstatu un fakti. Pieejams:

<https://lvportals.lv/norises/264527-vai-dzimumnoziedznieks-ir-nelabojs-prieksstatu-un-fakti-2014>). Arī Valsts policijas priekšnieks, sniedzot pārskatu par policijas darbību 2024.gadā, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2025.gada 19.februāra sēdē uzsvēra, ka Latvijā 2024.gadā dzimumnoziegumi ir tikuši izdarīti vērā ņemamā skaitā un jāņem vērā arī šo noziegumu augstais latentums (komisijas sēdes audioieraksts pieejams: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/EF6AD42F6EFD4D07C2258C30004A4CB2?OpenDocument&srcv=dt>).

Likumdevējs, apzinoties noziedzīga nodarījuma pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību kaitējumu un raksturu, Civillikuma 2353.pantā ir tieši noteicis: "Kas izvarojis sievieti vai, viņai nesamaņas stāvoklī atrodoties, izdarījis ar viņu kopošanos, tam jādod viņai pilnīga atlīdzība arī par morālo kaitējumu." Šādā redakcijā pants izteikts ar 1992.gada 22.decembra likuma grozījumiem, kas stājās spēkā 1993.gada 1.martā. Jāuzsver, ka Civillikuma 1635.panta trešajā daļā ir ietverta legālā prezumpcija, kas paredz, ka tad, ja neatļautā darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret personas tikumību un dzimumneaizskaramību, pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Ar morālo kaitējumu saprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā

nodarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Tātad likumdevējs ne tikai Krimināllikumā uzsver dzimumnoziegumu paaugstināto kaitīgumu, kas ir jāņem vērā arī lietā Nr.2025-33-01.

Kā minēts iepriekš, tad likumdevējs, gan tieši norādot Psihologu likuma anotācijā nepieciešamību harmonizēt bērnu tiesību aizsardzības regulējumu, gan uzsverot darbu ar attiecīgu mērķa grupu iespējamo sasaisti arī ar citiem ierobežojumiem. Tas liecina, ka likumdevējs ir izpildījis pienākumu pārliicināties un pamatot nepieciešamību liegt personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), veikt psihologa profesionālo darbību. To apliecina arī Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72.panta piektās daļas 2.punktā ietvertais absolūtais aizliegums personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), strādāt, veikt brīvprātīgo darbu vai sniegt pakalpojumus bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni.

Kā norādījusi Satversmes tiesa, tad: "Personai, kurai atbilstoši Krimināllikuma regulējumam sodāmība ir dzēsta vai noņemta, likumdevējs var noteikt papildu ierobežojumus vai juridiskas sekas tikai tad, ja tas nepieciešams būtisku interešu aizsardzībai un nodrošināšanai. Minētā institūta pastāvēšana pati par sevi apstiprina to, ka persona, kas agrāk izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, dzīves gaitā var mainīties." (sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 23.2.punktu).

Dzimumnoziegumu sevišķais kaitīgums, kā arī specifiskie normatīvajos aktos noteiktie psihologu pienākumi, kuru izpildes ietvaros psihologam var nākties strādāt ar personu, kas cietusi no dzimumnozieguma, ir tie faktori, kas attaisno un pamato absolūto aizliegumu veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību. Arī šāda absolūtā aizlieguma neterminētais raksturs un pārskatīšanas neiespējamība nav pamats atšķirīgiem secinājumiem šajā kontekstā. Īpaši jāuzsver tas, ka šāda rakstura absolūtais aizliegums saskan arī ar piesardzības principu un valsts pienākumu preventīvi rīkoties, lai novērstu bērnu tiesību un interešu apdraudējuma riskus. Visi minētie apsvērumi apliecina to, ka Apstrīdētajā normā noteiktais absolūtais aizliegums veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai

dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), ir noteikts un nepieciešams būtisku interešu aizsardzībai un nodrošināšanai.

Tādejādi Apstrīdētā norma tiktāl, ciktāl tajā noteikts absolūtais aizliegums veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), samērīgi noteic Satversmes 106.panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību ierobežojumu.

Turpmāk Apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 106.panta pirmajam teikumam ir vērtējama tiktāl, ciktāl tā paredz, ka psihologa profesionālo darbību ir aizliegts veikt personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka sodāmība par vardarbīgu nodarījumu ne vienmēr ilgtermiņā liecina par personas bīstamību (sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 23.2. punktu).

Satversmes tiesas praksē, vērtējot tiesību normu atbilstību Satversmes 106.pantam, ir atzīts, ka: “Amata ierobežojumi personām, kuras pilda valstij nozīmīgas funkcijas (piemēram, tiesneši, prokurori, advokāti, zvērināti tiesu izpildītāji u.c.), var būt stingrāki nekā citās jomās. Tostarp arī kritēriji, kas saistīti ar amata pretendentu personību.” (sk. Satversmes tiesas 2006.gada 23.februāra sprieduma lietā Nr.2005-22-01 10.2.punktu). Tas gan nenozīmē, ka šādiem ierobežojumiem nav jābūt samērīgiem.

Atšķirībā no noziedzīgiem nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kurus kopumā raksturo paaugstināts kaitīgums un specifiskais raksturs, noziedzīgos nodarījumus, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu, raksturo ļoti dažāda kaitīguma pakāpe. Kā norādīts juridiskajā literatūrā, tad, piemēram, izvarošana no subjektīvās puses ir tīšs noziedzīgs nodarījums, kuru raksturo tikai tiešs nodoms – vainīgais apzinās, ka stājas dzimumsakaros ar sievieti pret viņas gribu vai bez viņas ziņas un vēlas tieši šādā veidā apmierināt savu dzimumtieksmi (sk. Krastiņš U. Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 340.lpp.). Saprotams, ka minētais dzimumnoziegums gan rakstura, gan arī seku ziņā ir nošķirams, piemēram, no huligānisma, kas saistīts ar vieglu miesas bojājumu nodarīšanu cietušajam.

Tas nozīmē, ka likumdevējam, lai pamatotu absolūtu, neterminētu un pārskatīšanai nepakļautu aizliegumu veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), bija jāpārlicinās par šāda aizlieguma radīto seku samērīgumu, kā arī to, ka tas nosakāms un piemērojams būtisku interešu aizsardzībai un nodrošināšanai. Nedz Psihologu likuma saturs, nedz tā anotācija vai Saeimas Atbildes rakstā norādītais nerada pārlicību par to, ka likumdevējs ir pienācīgi izvērtējis noteiktā absolūtā aizlieguma radīto seku samērīgumu.

Nekas neliecina arī par konsekvenci ar, piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likumā paredzēto individualizēto pieeju. Proti, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 72.panta piektās daļas 1. punkts noteic, ka: “Bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni, nedrīkst strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus personas (izņemot personas, kuras sniedz vienreizējus vai īslaicīgus pakalpojumus, kā arī pakalpojumus, kas tiek sniegti, bērnam klāt neesot): 1) kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, — neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas — izņemot gadījumu, kad pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas Bērnu aizsardzības centrs ir izvērtējis, vai tas nekaitē bērnu interesēm, un atļāvis šīm personām (izņemot pedagogus, kuri tiek izvērtēti atbilstoši Izglītības likumā noteiktajam) strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citās tādās iestādēs, kurās uzturas bērni, bērnu pasākumos un tādos pasākumos, kuros piedalās bērni. Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā tiek izvērtēts, vai atļauja šādām personām strādāt, veikt brīvprātīgo darbu, kā arī saskaņā ar noslēgto vienošanos sniegt pakalpojumus nekaitēs bērnu interesēm;”.

Minētais piemērs apliecina to, ka pastāv personas pamattiesības mazāk ierobežojošs līdzeklis, ar kura palīdzību Apstrīdētās normas legītīmo mērķi var sasniegt tādā pašā kvalitātē. Proti, pastāv iespēja individuāli vērtēt katru konkrēto gadījumu gan no nodarījuma smaguma, kaitīguma, gan arī radīto seku un citu unikālo katra apskatāmā gadījuma faktoru viedokļa. Turklāt pastāv iespēja noteikt terminētu ierobežojumu veikt psihologa profesionālo darbību noteiktām personu grupām vai arī kombinētā veidā noteikt gan terminētu ierobežojumu, gan vienlaikus arī individuāla izvērtējuma nepieciešamību.

Visbeidzot, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka absolūtais aizliegums ir pieļaujams, ja likumdevējs ir pamatojis to, ka paredzot izņēmumu no absolūtā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē. (sk. Satversmes tiesas 2017.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.2017-07-01 19.3.punktu). Iepriekš aplūkotie apsvērumi neliecina par to, ka likumdevējs būtu veicis arī noteiktu izņēmumu ieviešanas izvērtējumu ar Apstrīdēto normu paredzētā ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanas kontekstā.

Tātad secināms, ka pastāv par Apstrīdēto normu saudzējošāks līdzeklis, kas būtu piemērots un efektīvs leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lai konstatētu, vai apstrīdētā norma ir atbilstoša jeb proporcionāla, ir jānoskaidro, vai labums, ko sabiedrība iegūst, ierobežojot privātpersonas tiesības, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu (sk. Satversmes tiesas 2010.gada 30. marta sprieduma lietā Nr.2009-85-01 20.punktu).

Tātad ir jānoskaidro, vai ar Apstrīdēto normu noteiktais absolūtais aizliegums veikt profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), nodrošina sabiedrībai lielāku labumu par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Apstrīdētā norma – ciktāl tā liedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), nodrošina sabiedrībai lielāku labumu par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu. Minēto apliecina tas, ka ar šādu absolūtu aizliegumu tiek aizsargātas citu personu (īpaši bērnu) un sabiedrības intereses jau preventīvi, mazinot riskus saņemt nekvalitatīvu vai pat personu interesēm pretēju psihologa pakalpojumu vai citu apdraudējumu apstākļos, kuros dzimumnoziegumu recidīvs nevar tikt skatīts atrauti no augstās šī nozieguma veida latentuma pakāpes. Ir jāuzsver, ka dzimumnozieguma specifika un kaitīguma pakāpe ir tie faktori, kas padara šāda nozieguma izdarītāja iespējamo darbību nākotnē pilnībā nesavienojamu ar psihologa profesiju. Tādejādi sabiedrība gūst lielāku labumu par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Šādi secinājumi nevar tikt attiecināti uz Apstrīdēto normu tiktāl, ciktāl tā paredz aizliegumu veikt profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību

vai vardarbības piedraudējumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas). Minētos noziedzīgos nodarījumus nedz specifikas, nedz latentuma un kaitīguma ziņā nevar salīdzināt ar noziedzīgajiem nodarījumiem pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību. Otrkārt, noziedzīgu nodarījumu, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu, klāsts ir plašāks un tas likumdevējam bija jāvērtē absolūtā aizlieguma seku samērīguma kontekstā, taču nav gūstama pārliecība, ka tas būtu noticis pienācīgā kvalitātē. Tādejādi nevar gūt pārliecību par to, ka sabiedrība gūst lielāku labumu par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Tātad ar Apstrīdēto normu noteiktais pamattiesību ierobežojums, kas liedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu (neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas), nav samērīgs un tādejādi neatbilst Satversmes 106.panta pirmajam teikumam.

Ievērojot visu iepriekš minēto, vēršu Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka Psihologu likuma 6.panta 4.punkts, ciktāl tas aizliedz veikt psihologa profesionālo darbību personai, kura ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, nav atbilstošs Latvijas Republikas Satversmes 106.panta pirmajam teikumam.

Ar cieņu
tiesībsardze

Karina Palkova